

ГЕНДЕРНА НЕЙТРАЛЬНІСТЬ У ШВЕДСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Кравченко В. О.,

*магістрант кафедри міжнародної інформації та країнознавства
Хмельницького національного університету*

Королевська А. В.,

*кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародної інформації та країнознавства
Хмельницького національного університету*

У статті розглядається актуальне останнім часом поняття ґендерної нейтральності. Аналізується визначення ґендеру. Розглянуто вплив визначення ґендеру на прикладі кількох країн, проте основна увага приділяється питанню ґендерної нейтральності у Швеції – поширенню використання ґендерно-нейтрального займенника «hen» і вихованню дітей у ґендерно-нейтральних дошкільних закладах. Висвітлюються можливі ефекти такого виховання.

В статье рассматривается актуальное в последнее время понятие гендерной нейтральности. Анализируется определение гендера. Рассмотрено влияние определения гендера на примере нескольких стран, однако основное внимание уделяется вопросу гендерной нейтральности в Швеции – распространению использования гендерно-нейтрального местоимения «hen» и воспитанию детей в гендерно-нейтральных дошкольных учреждениях. Освещаются возможные эффекты такого воспитания.

The article deals with the emerging concept of gender neutrality. The definition of gender is analyzed. The impact of gender determination is considered on the example of several countries, but the main focus is on gender neutrality in Sweden – the propagation of use of the gender-neutral pronoun «hen» and the education of children in gender-neutral pre-schools. The possible effects of such education are highlighted.

Ключові слова: ґендер, ґендерна нейтральність, ґендерне виховання, займенник “hen”.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

За останнє десятиліття очевидною стала важливість ґендерної складової в суспільстві та вплив самого суспільства на визначення особистості. До впровадження терміну в 60-х роках 20 століття під поняттям «ґендер» розуміли лише біологічні відмінності між чоловіками та жінками. Справжнє визнання ґендеру як соціального конструкту та винесення ґендерних проблем на широкий загал відбулося нещодавно. Одним із наразі актуальних для багатьох людей аспектів є питання ґендерної нейтральності та можливості самовизначення ґендеру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми.

Через відносно недавнє поширення актуальності тема висвітлена в невеликій кількості наукових робіт. Вітчизняними науковцями вона досі ґрунтовно не розглядалась. Серед шведських науковців слід відзначити Марі Густафссон Сенді та Гелен Фергусен із Стокгольмського університету, Емму А. Бек із Гетеборзького університету та Анну Лінквіст із Лундського університету, які у своїх статтях досліджують вплив введення в мову ґендерно-нейтрального займенника “hen” та зосереджують свою увагу на ґендерно-нейтральній мові в цілому [1–4].

Слід також звернути увагу на дослідження, проведене Уппсальським університетом у Швеції, над яким працювали науковці: Хелена Фальк, Анна Івґран, Крістін Фоусетт (Швеція) спільно з Крістін Шутц (США) та Беном Кенвардом (Великобританія). Дане дослідження висвітлює ефекти ґендерної педагогіки у Швеції [5].

Мета статті. У нашому дослідженні можливих проблем і перспектив ґендерної свободи як приклад ми детальніше розглянемо країну, що перебуває в авангарді, – Швецію.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному розумінні поняття ґендеру можна визначити так: ґендер – це змодельована суспільством та підтримувана соціальними інститутами система цінностей, норм і характеристик чоловічої й жіночої поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей та відносин жінок і чоловіків, набутих ними як особистостями в процесі соціалізації, що насамперед визначається соціальним, політичним, економічним і культурним контекстами буття

й фіксує уявлення про жінку та чоловіка залежно від їх статі. У перекладі з англійської мови ґендер буквально означає граматичний рід – чоловічий, жіночий, середній. Ґендер стосується не тільки чоловіків та жінок як окремих індивідів, а й характеризує відносини поміж ними як соціально-демографічними групами та ґендерні відносини в цілому – те, як реалізуються соціальні ролі жінок і чоловіків, дівчаток та хлопчиків, як вони соціально вибудовуються [6, с. 11].

Якщо стать задається природно, то ґендер конструюється соціально та зумовлений культурою суспільства в конкретний історичний період.

Поштовх до впровадження повноцінного рівноправ'я між статями ліберальною спільнотою повільно досягає своєї мети, і тепер увага поступово приділяється новій проблемі – ґендерній свободі. Сталі ґендерні ролі засуджуються і починають вважатися реліктом менш розвинутих епох. Наразі пропагується новий уклад життя – право людей самим обирати собі стать.

Проблема визначення ґендеру на сьогодні проявляється в багатьох напрямках та країнах.

Найбільш серйозний вплив проявляється на законодавчому рівні, як, наприклад, прийняття в штаті Каліфорнія законодавчого акту, за яким закріплюється існування третьої, нейтральної статі [7].

Коли закон остаточно вступить в силу у 2018 році, каліфорнійці, які не ідентифікують себе як чоловіки чи жінки, здобудуть право отримувати ґендерно-нейтральні свідоцтва про народження та водійські права. Нове законодавство також полегшить особам процес зміни статі на свідоцтвах про народження – раніше він включав в себе отримання судового наказу або подання доказів клінічного лікування для зміни статі. Схожі зміни на урядовому рівні відбуваються і в інших штатах США.

У Німеччині Федеральний Конституційний суд виніс ухвалу щодо необхідності створення третьої ґендерної категорії для людей, що не вважають себе ні чоловіками, ні жінками, посилаючись на те, що бінарне ґендерне позначення порушує їх право на приватність [8]. Нове рішення, прийняте Федеральним Конституційним судом, дає законодавцям час до кінця 2018 для введення третьої ґендерної категорії або для цілковитої відмови від використання поняття статі в державній документації.

Уряд Канади також дозволив своїм громадянам використовувати у паспортах категорію «Х», тобто визначати себе ґендерно-нейтральними. Міністр імміграції Канади Ахмед Хуссен заявив, що всі канадійці повинні почувати себе в безпеці бути самими собою, жити відповідно до своєї ґендерної ідентичності та виражати свій ґендер, як вони цього забажають [9].

Швеція досягла більш ніж значних успіхів у побудові суспільства, вільного від статевої нерівності. Наприклад, у парламенті Швеції жінки займають 43,6% місць, що є найвищим показником у світі [10]. Вона має найбільшу частку працюючих жінок у світі. У 2010 році Всесвітній економічний форум у своїй глобальній доповіді про ґендерну рівновагу визнав Швецію однією з найбільш рівноправних країн у світі. Згідно з нею Швеція посіла четверте місце у світі [11]. Але для багатьох шведів ґендерної рівності недостатньо. Багато хто прагне, щоб народ Швеції став не просто ґендерно-рівним, а ґендерно-нейтральним. Їх ідея полягає в тому, що уряд і суспільство повинні визнати, що не існує будь-якої різниці між статями. Багато ґендерно-нейтральних активістів Швеції переслідують одну мету – створення суспільства, яке цілковито стирає традиційні ґендерні ролі та стереотипи навіть на повсякденному рівні.

В якості перших кроків для впровадження нового бачення на загально-суспільному рівні шведські політики запропонували встановити ґендерно-нейтральні туалети, щоб члени громадськості не були змушені класифікувати себе лише як жінки чи чоловіки.

Ряд шведських дошкільних навчальних закладів привернув міжнародну увагу через свою педагогічну практику, спрямовану на зменшення розбіжностей у можливостях, доступних дітям різних ґендерних категорій. Ці практики включають применшення значення ґендерних відмінностей. Однією з таких практик є використання введеного у Швеції ґендерно-нейтрального займенника та уникання поведінки стосовно дітей, яка традиційно вважається ґендерно орієнтованою. Такі школи повністю вилучають з обігу терміни «дівчинка» та «хлопчик». Замість цього вони намагаються називати кожну дитину її ім'ям або ґендерно-нейтральним займенником, що на шведській звучить як «hen» [12].

Ґендерно-нейтральний займенник «hen» було введено в словник шведської мови у квітні 2015 року. Даний займенник використовується для позначення людини, не повідомляючи про її стать, – або тому, що вона невідома, оскільки ця особа є транссексуалом, або тому, що мовець чи письменник вважає, що стать є зайвою інформацією.

Слово «hen» було створено в 1960-х роках, коли повсюдне використання «han» (він) стало політично некоректним, і було спрямоване на спрощення мови та уникнення незграбної конструкції «han / hon» (він / вона).

Але слово тоді не прижилось, проте це відбулося приблизно в 2000 році, коли невелика транс-ґендерна спільнота стала використовувати ґендерно-нейтральний займенник, і його вживання поширилось за останні кілька років. Тепер «hen» можна знайти в офіційних текстах, ухвалах суду, медіа-текстах і книгах.

Словник шведської академії оновлюється кожні 10 років. Нові записи визначаються їх частотою та релевантністю [13].

В «Егалії», одному з таких дошкільних закладів, все, починаючи з прикрас, до книг та іграшок, ретельно відбирається, щоб забезпечити гендерно-рівноправ'я та уникати традиційних уявлень про ролі, та зокрема батьківську роль. Вчителі намагаються озвучувати дітям якнайменше «гендерних виразів». На Різдво персонал «Егалії» переписав традиційну пісню, використавши в ній займенник «hen». Коли учні грають з іграшковим будиночком, їм пропонується використовувати «маму, тата, дитину» в їх уявній родині, а також «тата, тата, дитину»; «маму, маму, дитину»; «тата, тата, сестру, тітку, дитину»; або будь-яку іншу сучасну комбінацію.

У дослідженні, проведеному Уппсальським університетом, найстарішим університетом у Швеції, було виявлено, що діти, які відвідують гендерно-нейтральні дошкільні навчальні заклади, менш схильні створювати стереотипи щодо статі, ніж діти, які навчаються в традиційних дошкільних навчальних закладах. Вони також менш схильні відмовлятися від участі в іграх з дітьми, тільки тому, що ті протилежної статі.

Доктор Бен Кенвард, дослідник Уппсальського університету та університету Оксфорд Брукс, підсумовує, що загалом результати демонструють, що хоча гендерно-нейтральна педагогіка сама по собі не може знизити схильність дітей до використання гендеру для категоризації людей, це знижує їхню схильність до гендерного стереотипування та гендерної сегрегації, що може розширити доступні їм можливості [14].

Оскільки гендерно-нейтральні школи нечисельні навіть у Швеції, вибірка була невеликою, тому хоча й існує статистична впевненість у існуванні результатів гендерно-нейтрального виховання в школах, наскільки сильними вони є, з усією впевненістю оцінити неможливо. Дошкільні заклади для дітей обиралися батьками; виникає питання, чи не сім'єю створений цей ефект.

Слід також врахувати, що в школах такого типу гендерні нововведення складають новий звід правил та поведінки, мова регулюється, а дії дітей знаходяться під пильним наглядом вчителів. Кожна деталь поведінки уважно розглядається і коригується занепокоєними вихователями, які в кінцевому підсумку ускладнюють повсякденні аспекти життя дітей: від того, як вони формують дружбу і в які ігри грають, до того, які пісні вони співають. Тому доцільно виникає питання, чи у своїй гонитві за максимальною свободою частина шведського суспільства, навпаки, не позбавляє своє майбутнє покоління свободи чи права вибору.

Висновки. Отже, було розглянуто, що являє собою поняття гендеру та явище гендерної невизначеності. Це явище поступово набирає значення в багатьох країнах Заходу. Зокрема, Швеція активно просувається в цьому напрямі, де в офіційний словник шведської мови було введено гендерно-нейтральний займенник «hen», який тепер можна знайти в офіційних текстах, ухвалах суду, медіа-текстах і книгах. Також даний займенник використовується в ряді шведських дошкільних навчальних закладів, які застосовують педагогічну практику, спрямовану на зменшення розбіжностей у можливостях, доступних дітям різних гендерних категорій, тобто включають применшення значення гендерних відмінностей. Ефект такого виховання поки що не можна оцінити з усією впевненістю. Загалом, результати демонструють, що гендерно-нейтральна педагогіка знижує схильність дітей до гендерного стереотипування та гендерної сегрегації. Але виникає занепокоєння, чи не вплине таке виховання на нормальний розвиток дітей, усвідомлення ними самих себе та сприйняття інших людей; наскільки здоровим буде шведське суспільство, якщо такі практики стануть застосовуватись повсюдно. Підсумовуючи, варто сказати, що дане питання потребує подальших досліджень та спостережень.

Література:

1. Introducing a gender-neutral pronoun in a natural gender language: the influence of time on attitudes and behavior / Marie Gustafsson Sendén, Emma A. Bäck, Anna Lindqvist. *Frontiers in Psychology*. 2015. № 6. URL : <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4486751/#>.
2. Hen can do it: Effects of using a gender-neutral pronoun in recruitment. URL: https://www.researchgate.net/profile/Marie_Gustafsson_Senden/publication/256078640_Hen_can_do_it_Effects_of_using_a_gender_neutral_pronoun_in_a_recruitment_situation/links/5657670808aefe619b1f0463.pdf.
3. PREDICTING USE OF AND ATTITUDES TO A NEW GENDER NEUTRAL PRONOUN IN SWEDISH. URL: <http://www.genderfair.se/wp-content/uploads/2016/05/APS-2016-Predicting-use-of-and-attitudes-to-a-new-gender-neutral-pronoun-B%C3%A4ck-et-al.-.pdf>.
4. Contemporary Arguments Against Gender-Neutral Language. URL: https://www.researchgate.net/profile/Hellen_Vergoossen/publication/308969656_Contemporary_Arguments_Against_Gender-Neutral_Language/links/57fb984c08ae91deaa685502/Contemporary-Arguments-Against-Gender-Neutral-Language.pdf.
5. Early preschool environments and gender: Effects of gender pedagogy in Sweden / Kristin Shutts, Ben Kenward, Helena Falk, Anna Ivegran, Christine Fawcett. *Journal of Experimental Child Psychology*.

2017. № 162. С. 1–17 URL: <http://www.sodermalmsforskolor.se/egalia/dokument/Early-preschool-environments-and-gender.-effects-of-gender-pedagogy-in-Sweden.pdf>.
6. Основи теорії ґендеру: Навчальний посібник. К.: «К.І.С.», 2004. 536 с.
 7. Senate Bill No. 179. URL: https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/billTextClient.xhtml?bill_id=201720180SB179.
 8. Civil Status Law Must Allow a Third Gender Option. URL: http://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Pressemitteilungen/EN/2017/bvg17-095.html;jsessionid=727874E6E92BF0B7BD2EA1AA7DB07F0D.1_cid361.
 9. Minister Hussen announces major step forward in gender equality by making changes to passports and immigration documents. URL: https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/news/2017/08/minister_hussen_announcesmajorstepforwardingenderequalitybymakin.html.
 10. Minimum set of gender indicators. URL: <https://genderstats.un.org/#/countries>.
 11. Global Gender Gap Report 2010 URL: <https://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2010>.
 12. Children at Swedish 'gender-neutral' preschools are less likely to gender-stereotype. URL: <https://phys.org/news/2017-05-children-swedish-gender-neutral-preschools-gender-stereotype.html>.
 13. Sweden adds gender-neutral pronoun to dictionary. URL: <https://www.theguardian.com/world/2015/mar/24/sweden-adds-gender-neutral-pronoun-to-dictionary>.
 14. Children at Swedish "gender-neutral" preschools are less likely to gender-stereotype. URL: <https://www.uu.se/en/research/news/article/?id=8848>.